

JUBILEJI

Dr. Jaromir Beran – devetdesetletnik

Marca letos je dopolnil devetdeset let upokojeni učitelj Pravne fakultete v Ljubljani dr. Jaromir Beran. Jubilant je s svojim ogromnim znanjem in vsestransko razgledanostjo eden od predstavnikov tiste, žal že skoraj izumrle generacije razumnikov, ki jim je uspelo temeljito obvladati celotno znanstveno disciplino, hkrati pa so bili zmožni kompetentno razpravljati tudi o mnogih drugih vprašanih, pri čemer jim je poglobljeno znanje številnih jezikov omogočalo neposredno poznavanje najraznovrstnejših virov in literature.

Dr. Jaromir Beran se je rodil 7. marca 1909 v Mariboru. Tam se je šolal do mature na klasični gimnaziji, ki jo je z odliko končal kot primus v svojem razredu leta 1927. Kot sin znanega komponista in glasbenega pedagoga Emerika Berana je bil ves čas osnovnega in srednjega šolanja deležen tudi solidne glasbene izobrazbe. Tudi sicer se je Beran že v gimnazijskih letih veliko ukvarjal z umetnostjo, še posebej z arhitekturo. To je bil tudi eden od razlogov, da se je po opravljeni maturi le s težavo odločil za smer študija. Po dolgem kolebanju med arhitekturo, zgodovino in pravom, se je končno odločil za slednje.

Pravnemu študiju se je Beran posvetil z vso resnostjo in njemu lastno natančnostjo. Njegovi študijski kolegi so vedeli povedati, kako temeljito se je pripravljal za vsak seminar, predavanje ali izpit. Z izredno vztrajnostjo in natančnostjo je preštudiral vse obvezno in neobvezno študijsko gradivo ter ni pristopil k izpitu vse dotlej, dokler snovi ni v celoti obvladal. Zato med njegovimi ocenami ni manjkalo odlik.

O jubilatovi marljivosti in študijski zagnanosti pričajo med drugim tudi številne seminarske naloge, ki jih je napisal v teku študija. Te naloge ne kažejo le širine njegovega zanimanja, temveč tudi že takrat bogato jezikovno znanje. Omenimo le najvažnejše: Osnovna načela češkoslovaške ustave s prevodom te ustave (56 tipkanih strani); K. Marx: Kapital I/5: Produkcija absolutne in relativne presežne vrednosti (28 strani); Zaščita časti po jugoslovanskem KZ in po načrtu češkoslovaškega KZ (1926) s prevodom ustreznih določb češkoslovaškega zakonika (63 strani); Kolizijske norme mednarodnega zasebnega prava v zakonodajah balkanskih držav (Grčije, Bolgarije, Romunije) s prevodom določb (44 strani); Določbe novega obrtnega zakona, ki se zlasti tičejo trgovcev; Razlike in omejitve napram trgovinskemu zakoniku (60 strani) itd.

Tri Beranove seminarske naloge so bile nagrajene. Poleg že omenjenega dela o kolizijskih normah mednarodnega zasebnega prava, za katero je dobil Beran tudi denarno nagrado, sta bili nagrajene še nalogi Pridobnina po zakonu o neposrednih davkih (1928) in Pravnozgodovinsko gradivo Valvasorjeve Die Ehre des Herzogtums Krain (1929 – 188 strani), za katero je dobil avtor prestižno svetosavsko nagrado v znesku 1.500 din. V oceni naloge je takratni ordinarij za pravno zgodovino prof. Janko Polec izrazil »željo, da naj obrača fakulteta na tekmovalca, ki obeta postati resen znanstvenik, stalno pozornost in pospešuje na vse možne načine njegove daljnje študije.«

Jubilantovo zanimanje za pravno zgodovino iz tega časa se kaže tudi v njegovi oceni Hauptmannovega prispevka o Kranjski v pojasnilih k Zgodovinskemu atlasu avstrijskih dežel, ki jo je objavil v Časopisu za zgodovino in narodopisje (XXV, 1930, 109–113). V študijskem letu 1931/32 je vpisal Beran še dva semestra v želji, izpopolniti se v trgovinskem pravu in finančni znanosti, ki sta ga poleg pravne zgodovine najbolj mikali. Njegovo sodelovanje je profesor Škerlj ocenil kot Diligentissime et eminenter.

V istem letu je sodeloval Beran v Društvu slušateljev juridične fakultete pri izdelavi skript civilnega prava, v katerih je uredil nekaj poglavij. Bil je tudi član odbora akademskega društva Triglav ter član skrbstvene komisije Sveta slušateljev Univerze. Po začetnem zagonu in bleščečih uspehih je Beran v času po letu 1932, ki ga sam imenuje »doba brez perspektiv«, po lastnih besedah »podlegel željam, razprostraniti študije na razna druga področja.« S strastjo iskalca se je znova zakopal v študij umetnosti. Pečal se je med drugim s kulturno zgodovino, še posebej z zgodovino in

Fotografija J. Berana iz njegovega uslužbenškega lista (1944; Zgod. arhiv Univerze v Ljubljani)

teorijo likovnih umetnosti, z muzikologijo in arhitekturo. Prebral je na kupe strokovnih knjig, monografij in člankov. Plod ekskurzov na to področje je biografski in muzikološki spis o očetu in njegovem delu, ki je hkrati prispevek k zgodovini slovenske glasbe v Mariboru (100 tipkanih strani). S pravno fakulteto je sicer še naprej ostajal v stikih, ne da bi bil na njej vpisan. Obiskoval je nekatere nove tečaje in se temeljiteje ukvarjal zlasti z delovnim pravom. V tem času je tudi odslužil vojaški rok.

Po letih neutrudnega iskanja in širjenja obzorja se je Beran znova posvetil pravnemu študiju. 12. junija 1940 je prejel diplomu Pravne fakultete. V letih 1940 in 1952 je z odliko opravil rigorozne in postal doktorat prava. Leta 1940 je začel jubilat s pripravništvom in kasneje službo pri različnih pravosodnih organih. Za svoje delo je bil deležen odličnih ocen in pohval, ki so poleg strokovnosti in ekspeditivnosti poudarjale zlasti njegovo izredno vestnost in prizadevnost. V tem času je sestavil dva teoretična elaborata, in sicer O prorogaciji (36 str.) in Načrt za študij veljavnega ženitnega prava (52 str.).

Že leta 1941 se je jubilat potegoval za izpraznjeno mesto edinega knjižničnega strokovnega uslužbenca v profesorski knjižnici Pravne fakultete v Ljubljani. Tja so ga vodile vse njegove težnje, pridobljene sposobnosti in študijozna narava. Na ponovno prošnjo je bil leta 1945 sprejet na delo v knjižnici Pravne fakultete, kjer je ostal do marca 1952. Prvi dve leti in pol je za vse delo sam. Pri tem ni šlo le za ogromni fizični napor, ki ga je terjalo celodnevno delo v knjižnici, ampak tudi za pogoste zagate in kočljive situacije, ki jih je bilo treba razrešiti, da bi lahko knjižnica po vojni znova zaživela in se razvijala. Kljub napornemu delu je bil Beran v knjižnici srečen, saj se je končno znašel v svojem elementu – med knjigami. Kljub obilnemu manipulativnemu in bibliotekarskemu delu si je zato vedno našel čas tudi za študij. Štel je namreč za del svoje dolžnosti, da tudi po vsebinski plati pozna knjige, ki jih ima v knjižnici.

Bibliotekar Beran je namreč opravljal tudi vlogo svetovalca in mentorja pri študiju in pri zbiranju literature za seminarske naloge in znanstvene publikacije in to ne le za študente, temveč tudi za profesorje. Njegov nezmotljivi spomin ter izredna ekspeditivnost pri delu sta mu omogočila, da je bil za knjižnico to, kar bi danes imenovali, univerzalen knjižnični računalnik. Računalniška pa ni bila le zanesljivost dr. Berana, ampak tudi njegova izredna uslužnost in delavnost, ki ni poznala utrujenosti, malic, odmorov in podobnega.

Najbrž ni treba posebej poudarjati, da se naš jubilant tudi dela v knjižnici ni lotil brez solidne teoretične priprave. Proučil je vse predmete bibliotekarske in arhivistične stroke ter opravil predpisane izpite za bibliotekarja s fakultetno izobrazbo.

Njegovemu odhodu iz knjižnice, ki jo je zapustil s težkim srcem in nerad, je pravzaprav botrovalo naključje. Potem ko so v letu 1947 prenehala predavanja akademika Janka Polca, sta minili dve študijski leti (1948/49 in 1949/50) brez pouka pravne zgodovine. Leta 1940 habilitirani profesor dr. Josip Žontar se je mogel zopet lotiti pedagoškega dela šele s študijskim letom 1950/51, vendar pa ga je moral z iztekom študijskega leta 1951/52 znova opustiti. Jubilant je marca 1952 začel s predavanji, ki so po predhodnem dogovoru z ordinarijem sprva obsegala samo nekaj dopolnilnih poglavij za novejšo dobo. Maja istega leta je začel tudi izpraševati. Ker je medtem profesor Žontar zapustil fakulteto, je dekanat 11. julija 1952 naročil jubilantu »prevzeti ves pouk iz omenjenega predmeta že v zimskem semestru istega leta.«

Jubilant je začel svoje pedagoško delo ne le brez zadostnega časa za pripravo, ampak tudi sicer v zelo zahtevnem in neugodnem času. Pri tem ni šlo samo za vprašanje ustreznosti ali neustreznosti starih učnih pripomočkov, ampak v prvi vrsti za sam koncept predmeta. Porajajoča se nova jugoslovanska pravna teorija je namreč postavljala določene nove zahteve tudi nasproti pravni zgodovini, ne samo po metodološki, ampak tudi po vsebinski plati. Vrh tega se je skušal tudi oblikovati enoten program za pouk pravne zgodovine v vsej takratni državi, pri čemer je omejeno poznavanje različnih območij pogosto botrovalo nespoštovanju in podcenjevanju.

Vprašanje študijskega pripomočka, ki bi v celoti zadovoljeval potrebe učnega procesa, je bilo največji problem, s katerim se je jubilant srečeval pri svojem delu. Reševal ga je tako, da je od ure do ure razmnoževal gradivo, ki je dopolnjevalo katerega od jugoslovanskih učbenikov. Ker je ves čas upal, da bo uspel pripraviti soliden učni pripomoček, se ni zatekal k provizorijem. Tudi na področju učbenika namreč ni hotel ostati na pol poti, ampak si je prizadeval napraviti nekaj, kar bi bilo čim bližje optimalnemu. Za predavanja in seminarje je jubilant vedno pripravljaval in razmnoževal obsežno gradivo in ga razdeljeval študentom od ure do ure.

Velika škoda je, da ga Beran ni izdal v knjižni obliki, saj je npr. samo v študijskem letu 1972/73 razmnožil gradivo za vaje na več kot 220 straneh. Beranovih 220 strani pa je pomenilo vsaj še enkrat toliko navadnih tipkanih strani. Jubilant, ki je svoja gradiva vedno tipkal sam in zato v njih zaman iščemo tipkarskih napak, je na eno stran formata A 4 stisnil po 65 in več vrstic z do sedemdesetimi znaki! V jubilantovih gradivih za vaje so prevladovali kritični prevodi različnih pravnozgodovinskih virov. Samo takrat, kadar so bila izvorna besedila predelana ali preveč starinska, je podal vsebino v povzetku, pri čemer pa je najbolj kritične pasuse vedno navajal obdesedno. Prevodom in povzetkom je redno dodajal kritične opombe in pojasnila, medtem ko literature, razen najvažnejših izdaj izvirnega besedila, v glavnem ni navajal. Posameznemu tekstu je bil redno dodan eksaminatorij, tj. izpitna vprašanja.

Pripravljanje gradiva je bilo za jubilanta, če upoštevamo obseg in naravo dela (prevajanje in povzemanje zelo zahtevnih besedil iz najrazličnejših, pogosto zelo arhaičnih jezikov), ogromno časovno breme. Kot je dejal, so mu »skrbi za učiteljsko dejavnost odvzemale moči in čas za objavljanje raznih izsledkov raziskovalnega dela.« To, nedvomno resnično ugotovitev, pa je treba vzeti z določeno rezervo. Res je namreč, da jubilant ni veliko objavjal, res pa je tudi, da je veliko pisal in da žal še vedno čaka objave zajeten svezjen njegovih pravnozgodovinskih prispevkov. Sistematično se je ukvarjal z raziskovanjem goriškega prava, s pravom v beneški Istri in delno s tržaškim pravom. Poleg dveh objavljenih razprav (Doneski k zgodovini prava na Goriškem; I. Bovško glavarstvo v 17. stoletju, ZZR XXVIII, 1959, s. 5–50 ter Plebiscit in razmejitve v Benečiji 1866 in 1867, ZČ XXXIII, 1979, s. 283–297) čakajo na tisk še naslednji članki: Meddržavno razsodišče v Trentu (1535) in slovensko ozemlje; Mednarodne pogodbe o beneško avstrijski meji na slovenskem ozemlju; Kazensko pravosodje na Goriškem v 17. stoletju; Kmetско pravo goriškega deželnega reda (Constitutiones 1605); Civilno pravo goriškega deželnega reda; Procesno pravo goriškega deželnega reda; Poročilo o notifikacijskih knjigah za Koper in okolico. Poleg naštetih prispevkov, ki so tako rekoč godni za tisk, ima jubilant še vrsto drugih, ki čakajo samo še manjših predelav in dopolnitev. Zakaj naštetih članki še niso izšli, bi težko rekli. Eden od razlogov je gotovo izredna jubilantova akribija. Ne samo, da skuša priti v vsakem primeru čim bližje izvirnemu viru in šteje za nedodelano vsako razpravo, pri kateri ni mogel videti in kontrolirati vseh virov, ki bi

prihajali v poštev, ampak se tudi ne naveliča dopolnjevati in piliti lastnih formulacij. Zato odlikuje njegov slog poleg prizadevanja za lep (mestoma sicer nekoliko arhaičen) jezik, tudi kleno izražanje.

Razlog za tako količino neobjavljenih del pa je treba bržkone iskati tudi pri samem jubilanu. Njegova pristna skromnost na eni in veliko zgodovinsko znanje na drugi strani sta izoblikovali v njem izpiljen občutek za to, kaj je z vidika zgodovine res trajnega pomena in kaj ni. Ker je vedno stremel k perfektnosti, se mu je najbrž v trenutku, ko bi moral oddati svoj rokopis v tisk, zdelo, da je še nepopoln, da odpira več vprašanj, kakor pa daje odgovorov, in da je torej bolje, če se njegova objava še malo odloži.

Obsežno in vestno izpolnjevanje pedagoških dolžnosti je jubilanu puščalo le malo časa za udeležbo na raznih znanstvenih zborovanjih, študijskih potovanjih, strokovnih izpopolnjevanjih in podobno. Kljub temu je nekajkrat študijsko obiskal Dunaj, Leipzig, Prago, Bratislavo in Olomouc. Udeležil se je nekaj simpozijev in konferenc ter imel na fakulteti nekaj javnih predavanj.

Jubilant je bil enajst let član Terminološke komisije SAZU v sekciji za pravno terminologijo (od 1963 do 1974). Inštitut za zgodovino države in prava pri Pravni fakulteti v Zagrebu je Beranu leta 1955 podelil značaj člana in zunanjega sodelavca. Delu v fakultetnih organih se ni posvečal in ni opravljal fakultetnih funkcij. Kljub temu je bil zelo angažiran. Do vseh vprašanj, ki so se tikala študija pravne zgodovine ali pravnega študija nasploh, je redno oblikoval pismeno stališče.

Dr. Beran se je upokojil leta 1976. Za svoje delo je leta 1980 prejel odlikovanje reda dela z zlatim vencem.

Ob visokem jubileju mu želimo še veliko zdravih in srečnih let.

Janez Kranjc

Ob sedemdesetletnici Eme Umek

Eme Umek, arhivistka in zgodovinarica, je letos praznovala svoj sedemdeseti jubilej. Rojena je bila 14. aprila 1929 v Ljubljani. Njeni starši (Ema roj. Frankovič in Josip Umek) so pribežali v Ljubljano z Lokve na Krasu po prvi svetovni vojni, ko so ta del Primorske zasedli Italijani. Tudi Ema Umek se ima za Kraševko. Rada ima Kras in ohranja vezi z njim. Posvetila se mu je tudi v nekaterih svojih raziskavah. Nekaj prislovične kraševske trme, o kateri se rada pošali, pa bi najbrž lahko našli tudi pri njej, v njeni delavnosti, doslednosti in vztrajnosti.

Sicer pa je vse svoje življenje preživela v Ljubljani. Po maturi na Poljanski gimnaziji leta 1947 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani študirala zgodovino in geografijo. Po diplomu leta 1952 je eno leto poučevala zgodovino na gimnaziji v Kamniku. Septembra 1953 pa se je zaposlila v Državnem arhivu v Ljubljani. Strokovno se je izpopolnjevala na Višjem arhivističnem tečaju v Beogradu, ki ga je organiziral Glavni arhivski svet. Leta 1955 je opravila strokovni izpit za arhivistko, leta 1969 je postala arhivska svetovalka za delo na gradivu od 16. do 18. stoletja, leta 1974 na podlagi ocene strokovnega dela višja arhivistka in leto za tem arhivska svetnica. Po upokojitvi leta 1988 je julija 1993 na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktorirala iz arhivistike s tezo *Erbergi in Dolski arhiv*.

